

מאמרים יוגשו למערכת בשני עותקים מודפסים ברווחים כפולים. רצוי לצרף דיסקט.
 הנחיות לרישום הפניות ומראי מקום אפשר לקבל במערכת.
 האחריות לכתוב במאמרים התומים חלה על מחבר/ת המאמר בלבד.
 לאחר שהמחבר/ת אישר/ה את נוסח המאמר הערוך, המערכת איננה מחויבת לכל דרישה
 נוספת מצדו/ה.

חומר לפרסום יש לשלוח עבור:

מערכת ג'מאעה

המחלקה ללימודי המזרח התיכון

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

באר שבע 84105

טלפון המערכת: 07-6461454

פקס: 07-6472952

דואר אלקטרוני: jamaa@bgumail.bgu.ac.il

כותרות של ספרים ומאמרים ושמות מחברים יופיעו כפי שהם במקור, אם הם נכתבו
 באותיות עבריות או לטיניות, ועל פי כללי התעתיק הפונטי המפורטים בלוח התעתיק,
 אם הם נכתבו במקור באותיות אחרות. מונחים בערבית ובפרסית ייכתבו על פי תעתיק
 פונטי, כמפורט בלוח. מונחים בתורכית עוסמאנית יתועתקו על פי התורכית המודרנית.

כללי התעתיק לכתב העת ג'מאעה

האות	תעתיק מערבית	תעתיק מפרסית	האות	תעתיק מערבית	תעתיק מפרסית	האות	תעתיק מערבית	תעתיק מפרסית
א	א	א	ב	ב	ב	ג	ג	ג
ב	ב	ב	ד	ד	ד	ה	ה	ה
ג	ג	ג	ו	ו	ו	ז	ז	ז
ד	ד	ד	ח	ח	ח	ט	ט	ט
ה	ה	ה	י	י	י	כ	כ	כ
ו	ו	ו	ל	ל	ל	מ	מ	מ
ז	ז	ז	נ	נ	נ	ס	ס	ס
ח	ח	ח	ע	ע	ע	פ	פ	פ
ט	ט	ט	ק	ק	ק	צ	צ	צ
י	י	י	כ	כ	כ	ג	ג	ג
			ל	ל	ל	ד	ד	ד
			מ	מ	מ	ה	ה	ה
			נ	נ	נ	ו	ו	ו
			ס	ס	ס	ז	ז	ז
			פ	פ	פ	ח	ח	ח
			צ	צ	צ	ט	ט	ט
			ג	ג	ג	י	י	י
			ד	ד	ד			
			ה	ה	ה			
			ו	ו	ו			
			ז	ז	ז			
			ח	ח	ח			
			ט	ט	ט			
			י	י	י			

דבר העורכת

אחת ממטרותיהם של מייסדי כתב העת ג'מאעה היתה ליצור מסגרת אקדמית שתהווה
 במה להצגת עבודות של חוקרים מדיסציפלינות שונות בנושא המרחב המזרח תיכוני.
 הגדרת מטרה כזו באה לתת ביטוי לשינויים המתודולוגיים שחלו במדעי הרוח והחברה
 בעשרים וחמש השנים האחרונות. שינויים אלה הביאו לשטוש הגבולות הברורים
 שהבדילו קודם לכן בין הדיסציפלינות השונות ועשו אותם המקינים יותר. שינויים אלה
 גם גרמו לידע המובחן שהתקיים בתוכן להיעשות גמיש וקונטינגנטי. כך נוצרה
 אופציה רבת-תחומית אשר ביקשה לבחון חברות ותרבויות בדרך אינטגרטיבית
 ומגוונת מבט שונות וכן להציג אותן ואת הידע הקיים עליהן כישויות דינמיות
 ומורכבות.

ג'מאעה ביקש לתת ביטוי פונקציונלי וקונספטואלי לתהליך המתואר והגיליון
 שלפנינו ממחיש זאת במידה רבה. הוא כולל מאמרים של חוקרים וחוקרות
 מדיסציפלינות שונות העוסקים בסוגיות הקשורות למרחב המזרח תיכוני והמעלים
 שאלות המשקפות את שטוש הגבולות שנוצר בין תחומי הידע השונים.

סניה פורטה, אנתרופולוגית, בוחנת במאמרה את תהליך התהוותו של הטקסט
 ההיסטורי. היא עוקבת אחר האופן שבו אבו-חנא – המוכר בקהילתו כמספר סיפורים
 – כותב וממציא בכל פעם מחדש את ההיסטוריה של כפרו מול הקהלים המאזינים לו.
 פורטה מראה כיצד אבו-חנא משלב בתוך ההיסטוריה הקולקטיבית את זו הפרטית שלו,
 וכיצד שילובן של שתי ההיסטוריות הללו גם יחד מערער על הנרטיב ההגמוני שנקבע
 על ידי המשטר הבריטי בעבר הרחוק ועל ידי המשטר הישראלי בעבר הקרוב ובהווה.
 תוך שהיא מעלה באופן סמוי ועקיף את הבעייתיות המובנית בשימוש בטקסטים שבעל
 פה (oral history) היא גם ממחישה את תרומתם האפשרית להבנת תופעות ותהליכים
 תרבותיים, בכלל זה כתיבת היסטוריה.

מאמרה של ליאת קוזמא, היסטוריונית, עוסק גם הוא בהיסטוריוגרפיה אך מתרכז
 בתפקיד שמילאו נשים פמיניסטיות בכתיבת ההיסטוריה הלאומית של מרוקו ובמאבקן
 בנרטיב הלאומי ההגמוני שבו הובלטה תרומתם של הגברים במאבק לעצמאות המדינה
 ואילו תרומתן של הנשים הושכחה והועלמה. קוזמא מתארת את מאבקן של
 הפמיניסטיות במרוקו על הכנסתן להיסטוריוגרפיה ולנרטיב הלאומי כסיפור הצלחה.

לעומת זאת, מאבקן לשינוי המציאות החברתית והפוליטית של האשה במרוקו נכשל במידה רבה. כך נשמרה ההגמוניה הגברית בפוליטיקה ובחברה במדינה זו בעוד האשה הוחזרה אל המטבח ואל חיק המשפחה. קוזמא בוחנת היבט אחד של תולדות המאבק הפמיניסטי במרוקו באמצעות דיון בתהליך ההיסטוריוגרפי וכך היא ממחישה עד כמה דיון בהיסטוריוגרפיה של ארוע נתון היא חלק מההיסטוריה שלו.

אורן יפתחאל, גיאוגרף, נדים רוחאנה, פסיכולוג חברתי, ואסעד גאנם, איש מדעי המדינה, כתבו מאמר משותף הממחיש גם הוא את הפרטנציאל המפרה שעשוי ליצור הדיאלוג בין חוקרים מתחומים שונים. במאמרם הם מפרקים מודל של סמי סמוחה שבו הגדיר את ישראל כ"דמוקרטיה אתנית". לאחר שהם מוהים את מאפייניה של הדמוקרטיה הישראלית ביחס למיעוט הפלסטיני שבתוכה הם טוענים כי ההגדרה המתבקשת לישראל היא למעשה "אתנוקרטיה", שכן לדעתם ישראל היא מדינה שבה המיעוט האתני היהודי שולט על המיעוט האתני הפלסטיני ומרחיק אותו ממוקדי הכוח. בנוסף למגוון מאמרים מתחומי מחקר שונים, נכללים בגיליון הנוכחי – כבכל גיליונות ג'מאעה – רשימות ביקורת על ספרים שראו אור לאחרונה וכן המדור "נקודה למחשבה".

אנו מקווים כי הגיליון החדש יעודד המשך דיאלוג מפרה בין חוקרים מתחומים שונים בהקשר של המחקר המזרח תיכוני ויתרום לדיון בסוגיית מקומה של דיסציפלינה מזרחנית מובחנת.

חיה במבג'י-ספורטס

"אני פאטמה זניבריה ואת מסטפא קנדיל":

היסטוריוגרפיה לאומית וכתובת היסטוריה פמיניסטית במרוקו

ליאת קוזמא

הספרות המחקרית הפמיניסטית מציגה לעתים קרובות היסטוריוגרפיות לאומיות והיסטוריוגרפיות פמיניסטיות כישויות מהותיות, סטטיות, א-היסטוריות ומבודדות זו מזו. במאמר זה אנסה להתבונן בהיסטוריוגרפיה המרוקאית ככאתר של מאבק הגמוני, שבו מתעמתות ללא הרף מספר גרסאות של העבר, בדינמיקה המובילה לשינוי הנרטיב הדומיננטי. תחילה אתבונן בכתובה ההיסטוריוגרפית פמיניסטית מתוך המציאות הפוליטית החברתית במרוקו בשנות השמונים והתשעים של המאה ה-20, מציאות אשר אפשרה נראות של נשים כקטגוריה היסטורית. בהמשך אראה כיצד שימשה ההיסטוריוגרפיה הפמיניסטית לניכוס המאבק לעצמאות לאומית וליצירת גינאלוגיה מקומית של פעילות פמיניסטית במסגרת להעניק לגיימיציה תרבותית לאיריאולוגיה הדוגלת בשוויון בין המינים. לבסוף אדגים כיצד מתח דיאלוג בין ההיסטוריוגרפיה הלאומית הדומיננטית לבין ההיסטוריוגרפיה הפמיניסטית הובילו לשינוי הראשונה ולשילוב נשים בתוכה. בה בעת, הביקורת שהיתה טמונה בהיסטוריוגרפיה הפמיניסטית הוקרתה עם שילובה בהיסטוריוגרפיה הדומיננטית.

החל מראשית שנות השמונים של המאה ה-20 החלו כותבות פמיניסטיות במרוקו לקרוא מחדש את ההיסטוריה הלאומית המרוקאית כחלק ממאבקן לשינוי מעמד האשה בארצן. הן מחו נגד התעלמותה של ההיסטוריוגרפיה הלאומית מתפקידן של נשים במאבקה של מרוקו לעצמאותה, מיקמו נשים בתוך היסטוריוגרפיה זו והפכו גיבורות לאומיות לגיבורות פמיניסטיות. בראשית שנות התשעים, כאשר התקבלו חלק

* מאמר זה הוא עיבוד של עבודת התזה שלי, "כתיבה פמיניסטית, כתיבה נשית והיסטוריוגרפיה במרוקו, 1980-1999", אשר נכתבה במסגרת לימודי לתואר שני בבית הספר להיסטוריה, אוניברסיטת תל-אביב. ברצוני להודות לד"ר מאיר ליטבק מהתוג ההיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב ולד"ר סם קפלן מהמחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בן-גוריון, על סיועם בהכנת עבודה זו.